

egymásra tett fának azonban csalhatatlan ábrázolása: a 25-dik számú tordosi edényalak karczolata.

A 27-ik számú tordosi edényalak jegye, mely 3 egymás feletti pontozat, Schliem. 2631, 28, 228, 320, 541, 2608 carousselein is fordul elő, s persa ékirásban „királyi fenségét jelent, Schliem. magyarázata szerint, mely kifejezés itt, a Mindenható fenségire vonatkozhaik.

A 35-ik tordosi, tört edényalak karczolata, báb-alaknak lehet részlete, mely fejet és derekat ábrázol, és Schliem. 2899-ik bálvány rajzához hasonló.

A 28-ik tordosi edényalak karczolata pedig Schliem. 3404, 258, 475, 136, 252, 255 stb. carousselek hasonló rajzai, s magyarázata szerint: a menyeyei táplálékot adó, szent „Sóma“ fát (élet fát) ábrázolhatja vagy is jelentheti, melytől talán a mai karácsony fa eredhet.

Az 52, 53, 54, 64, 84, 87, 43 stb. tordosi edényalak symbolumai a VIII. táblán, az egy, vagy több vonalos 3046, 3292, 3273, 3092, 3229, 3092, 3229, 3288, 232, 208 stb. trojai jegyekhez hasonlíthatók.

Feltűnők még a 112—116, 118, 120, 126, 131, 132 és 134 sz. tordosi edénysymbolumok; a 117 sz. alatti jegy egy 6·8 cm. magas barna kis agyag tálnak az alján van, a melynek sugara csak 5 cm. és a melynek oldalán 2 csücsök díszítmény van.

Miután ezen karczolatok edényalak is, kevés távolságban egymástól, az agyag bálványok közelében fordulnak elő, következtetni lehet, hogy ezeket is mint oltár tárgyakat, dobhatták ugyanazon egy helyről szét, a telep pusztításakor.

S mivel ezen tordosi edényalak karczolatokat más jegyekkel vegyesen látjuk alkalmazva, a trojai carousseleken kétségtelenül vallásos mondatok symbolicus jegyei lehetnek, és nem csak a készítő bélyege Voss szerint, vagy edény mérték jegye, Schaaffhausen szerint, miután ugyanazon egy jegy, egyaránt fordul elő kisebb vagy nagyobb fazékon.

(Folytatása köv.)

Elemi iskolázás Hollandiában.

Hollandia a népiskola egyik régi hazája. Hogy kedvelt hazája is, a végre elég Cuvier, Noël és Cousin nevét fölemlítünk, kik közül amazok 1871-ben és az utolsó 1836-ban láogatták meg a hollandi iskolákat s mondták el róluk jelentéseikben, hogy mily becses és értékes intézetek azok a társadalom jóllétére s a népszabadság fentartására.

A szabadság e régi hazája közelebbről változtatta meg népoktatási törvényét. Az új törvényt azonban a parlament „a

mindeneket megvizsgáljatok“ olvhez híven, csak heves vita után fogadta el, mely vita a társadalomban is nagy hullámokat vert. A mult év nyarán (1878. jul. 18.) elfogadott törvény a régi népoktatási állapotokat javította s ránk magyarokra nézve is fölötte fontos tudni, hogy mely állapotokon javított az új törvény s miben áll a javítás lényege. E rövid jellemzésben Stein-Parvé mult évben megjelent következő munkájára támaszkodunk: „Organisation de l'Instruction primaire, secondaire et supérieure dans le royaume des Pays-Bas“.

A francia forradalom Hollandia népiskolai törvényhozására is jótékony hatású volt Hollandia nemcsak abban volt szerencsés, hogy Franciaország szomszédságában esett; hanem abban is, hogy a forradalom diadalra jutott nagy elvei fogadtatására, e század elejétől fogva mindég voltak oly kitünő fiai, kik a népnevelés ügyéért szavokkal és szívökkel síkra szálltak. Közoktatási minisztere nem volt és ma sines Hollandiának, közoktatási ügye a belügyminiszterium egyik osztálya kezébe van letéve. És ez osztály vezetése, e század eleje óta mindig oly szerencsés és szakavatott közben volt, mint egy Van den Ende, Kappeyne stb. Van den Ende, ki egy negyed századnál tovább volt a közoktatásügy vezetője, 1805-ben nyújtotta volt be a köztársaság képviselő testületének azon törvényjavaslatot, mely 1806-óta csekély módosítással egész 1848-ig érvényben volt. E törvény kétféle iskolát ismert el: köziskolát azaz olyant, mely az államtól, a tartománytól vagy a községtől segélyt kap, és magániskolát, melyet egyesek sajátjokból tartanak fenn: azonban mindkét fajta iskolát csak a tartomány kormányzósága engedélyével lehet állítani. — A vallásánítás kérdésében, az említett (1806-iki) törvény következőleg intézkedik:

„A köziskolákban úgy legyen szervezve az oktatás, hogy a növendékeket minden társas és keresztényen erényre előkészítse. Valamint intézkedni kell arra nézve is, hogy a tanulók saját hitfelekezetök tantételeiben is kellő oktatást nyerjenek; de a vallásoktatás e részét nem végezhetik a rendesiskolatanítók“.

E szerint a köziskola vallás tekintetében keresztény irányzatú és szellemű volt, úgy azonban, hogy a dogmák tanítása elől elzárkozott. A köziskola e minőségét a holland szabadelvűek „semleges“ (neutre) szóval jelölték.

1848-ban a törvényhozó testület új törvényt szavazott meg, mely az 1806-iki törvényt a tanszabadság elvével bővítette. E törvény értelmében az az előtti felsőbbség engedélyétől függő magániskolák szabad tanintézetekké váltak, az egyesek és hitfelekezetek iskoláiban tetszés szerint minden dogmát szabadon lehetett tanítani. Amde az állam ugyanakkor megtartá a köziskola semleges jellemét, melyet a törvény egyik cikkelyében így fejezett ki: „A közoktatást

e törvény oly módon szervezi, hogy senki vallásos meggyőződését ne sértse“ Továbbá „A felső s ő g o n d j a, hogy egész királyság-szerte mindenki e l é g s é g e s s u f f i s a n t e) oktatásban részesüljön.

Az „elégészes“ oktatás értéke és mértéke meghatározása tömérdek vitára adott alkalmat. Vajjon, ha valamely községben egy vagy több szabad iskola padjaiba beférnek a község gyermekei, e l é g s é g e s e n v a n - e gondoskodva ezzel ott a népoktatásról, és az állam kibújhat-e a szabad iskolák mellett egy köziskola felállítása kötelezettsége alól? — és ha igen, vajjon a szabad iskola, mely oly fontos szolgálatokat tett a köznek, nem tarthat-e igényt a község vagy más közpénztár segélyére? — végre meddig terjed vallás dolgában a köziskola neutralitása? Vajjon e semlegesség öszszeférhet-e a keresztyén erények oktatásával? kérdés némely liberalisok; s vajjon a köziskolának, hogy erkölcsösítő szerepét méltóan betölthesse, nem kell-e okvetlenül felekezeti valóságosnak lenni? — mondák az ultra protestánsok és katolikusok.

E kérdések orvoslására illetőleg enyhítésére 1855-ben egy szabadelvű miniszterium a következőt javasolta: „Az oktatás arra czéloz, hogy a növendékekben az erkölcsös és vallásos eszméket felköltse. A tanítóknak kerülni kell minden oly tanítmányt, melylyel bármely egyház hivei meggyőződését sérthetnék. A vallás tanítás a hitközségek dolga, melyek e végre az iskola helyiségét a rendes tanórákon túl, de csupán az iskolába járó növendékek számára, használhatják“.

A törvényhozó testület többsége elfogadta e törvényezikket; de a kisebbség annál hevesebben támadta meg, mint a vallásos érdekek megsértőjét. A képviselők egy része a vallásos és erkölcsös eszmék helyett az 1806-iki tv. „keresztyén erkölcsök“ kifejezését kívánta, mások ellenben azt követelték, hogy a köziskola felekezeti legyen. A parlamenti kisebbség véleményét a királyság több vidékéről beérkezett kérvények és aláírások oly hatályosan támogatták, hogy a miniszteriumnak a javaslatot vissza kellett vonni.

1857-ben újból s most már több szerencsével került szónyegre e kérdés, mennyinyiben törvényileg kimondatott, hogy: „az iskolai tanítás czélja nemcsak az, hogy a tanulók hasznos ismereteket szerezzenek, hanem hogy értelmi tehetségüket is fejlessze s őket minden keresztyén és társas erények gyakorlására vezesse. A tanító teljességgel nem taníthat oly tanokat, melyek a más felekezetűek vallásos meggyőződésébe ütköznek. A vallásoktatás a hitközségek dolga, melyek e végre az iskola helyiségét igénybe vehetik. Ugyancsak e törvény megengedi, hogy minden szabad iskola részesülhet községi vagy tartományi segélyben, azzal a feltétellel, hogy valláskülönbség nélkül minden növendéket befogadjon“. Ennélfogva a szabad

iskolának a végre, hogy segélyben részesülhessen, a köziskolához hasonló neutralis jelleművé kellett válni.

Az ultra protestáns párt, igen természetesen nagyon rossz szemmel nézte az új törvényt, s kigyót békát kiáltott rá. Más felől a liberálisok is sok javítani valót találtak rajta, különösen a tanítók fizetése és az állam segélyezése szempontjából. Így történt aztán, hogy Heemskerk, az 1874—77-ig fennállott konzervatív miniszterium feje, oly törvényjavaslattal állott elő, melynek célja volt a szabad iskolák hívei óhajtásait kielégíteni. E javaslat értelmében semmi nemű szabad iskola közsegélyben nem részesülhet; de másfelől megengedi, hogy a mely községben elegendő számú szabad iskola van, ott (községi) köziskolát ne állítsanak. Továbbá a tanítás csak oly községekben lehet ingyenes, hol a közpénztár az adózók minden további megterhelése nélkül megbirja.

A liberálisok, kik az ingyenesség elvét lehető legnagyobb érvényre akarták juttatni, Heemskerk javaslatát hevesen megtámadták. E támadás a miniszterium bukását okozta. S végre 1877 nov. 4-én Kappeyne van de Coppelle elnöksége alatt alakult szabadelvű kabinet kijelenté, hogy a kérdésben a parlamenti többség óhajtásának megfelelően fog törvényjavaslatot készíteni. A javaslatot 1878 márcz. 2-án tette le Kappeyne az alsó ház asztalára, mely 4 hónapi vita után, minden lényeges módosítás nélkül, 1878 aug. 17-kén el is fogadtatott. E törvényt a következő pontok jellemzik:

Az alkotmány az államot arra kötelezi, hogy a közoktatásban részesülést mindenkinek lehetővé tegye. Az oktatás, melyet a felsőbbség a saját költségén szervezett iskolákban nyújt, minden gyermekre nézve, felekezeti különbség nélkül, hozzáférhető legyen. Az állam tiszte gondoskodni, hogy az iskolákban elegendő számú és tisztóket kellően betölteni tudó tanítók legyenek; továbbá tartozik mindenütt a szükségnek megfelelő számú iskolákról gondoskodni. Nem elég, hogy a felsőbbség csak támogassa az egyesek kezdeményezését, mint pl. a pauperizmus elenyésztetése vagy az ipar támogatása alkalmával; de szükség, hogy ő maga kezdeményezzen. A köziskola rendeltetése, hogy nemzeti iskola és ne szegények iskolája legyen. A köziskola feladata nem az, hogy a szabad iskola kiegészítője legyen ott, hol ez utóbbi a közszükségletnek megfelelni nem bír. . . . Minden polgárnak lehetővé kell tenni, hogy neutralis, vegyes és mindenkire nézve hozzáférhető iskolában tegyen szert oly értelmi nevelésre, melyre szüksége van, hogy a társadalom ráróttá feladatokat teljesíthesse; ha a szabad iskola e tekintetben önként szolgálatokat tesz, azért a felsőbbség még nem tekintheti magát kötelezettsége alól feloldottnak.

Ime ezzel eldobták Heemskerk elméletét, ki azt akarta, hogy az állam első renden a községi szabad iskolákat vegye számításba. A törvény azonban még tovább is megy és kimondja, hogy: „miután a közoktatásügy az állam tiszte, a mely szülék vallásos indokoknál fogva gyermekeiket köziskolába küldeni nem akarják, azok csak úgy kötelesek közoktatási czélokra adózni, mint mások. A jó államszervezet megkívánja, hogy minden polgár vegyen részt a közterhekben, ha mindjárt az azokra való költség az ő szükségleteinek meg nem felel a saját ízlését ki nem elégíti is. Ha akadnak olyanok, kik feyverhez nyúlni, még saját személyes védelmökre sem akarnak, e személyes meggyőződés minden tisztelete mellett sem lehet ez antipathiát helyes oknak tekinteni arra, hogy az ily embert a nemzeti védelem költségében való részvevés kötelezettségétől fölmentessék. Ha e tétel a közjog szempontjából elvitázhatlan, miért ne lenne igaz, ha a közoktatás forog szóban? Ez okon történik, hogy az állam oly iskoláknak, melyek minden gyermekre nézve nem állnak nyitva s egészben véve az ő szükségeknek meg nem felelnek, segílyt nem nyújthat“.

Ez indokolt elv alapján, minden, még a legcsekélyebb értékű közsegély is közintézeté teszi az iskolát s egyszersmind a köziskolák elé szabott minden kötelezettségeknek alá veti.

Az elemi oktatási költségekre az állam a közoktatási budget 30%-át fordítja. Ennek következtében a tanítók fizetését tetemesen lehet emelni. A nyugdíj-költségek teljesen az államot terhelik. — A tanítók fizetése minimuma 400 frt; a főtanítóé 700 frt. A mely iskolában a tanulók száma a 30-at meghaladja, az az 30 és 70 között van, 2 tanítót kell alkalmazni; 71—120 tanulóig 3-at; 121—170-ig 4-et; 171—224-ig 5-öt; 225—264-ig 6-ot és így tovább, úgy, hogy középszámítással minden 40 növendékre egy tanító essék.

A tanfelügyelet szintén újból van szerkesztve: 95 tankerület helyett csak 20—30 kerület van ma, élőkön egy-egy fizetéses iskolafelügyelővel. Az iskola helyiségek ellenőrzése szakfelügyelőkre van bízva, kik különösen az iskolai egészségügyet gondozzák.

A törvény indokolása a tankötelezettség kérdésére is kiterjeszkedik. A liberalisok tekintélyes száma a tankötelezettség elve mellett van; maga a belügyminiszter azonban — bárha ez elvet nem ellenzi is — még nem találja elég alkalmasnak az időt, hogy Hollandiában a tankötelezettség elve kimondassék. A miniszter saját szavai szerint: „az az erőszak, melylyel az iskolák neutralis jellemét 1857 óta ostromolták és az a keserűség, melylyel a szülőket ellene ingerelték, sokkal nagyobb, semhogy e tekintetben a nehézségekkel számot vetni ne kellené“. — Ennélfogva jelenleg a törvény, az iskolába járást, a

közszégi előljáróság által kitűzött díjak és jutalmakkal akarja emelni és azzal, hogy a mely szülők vagy gyámok gyermekeiket iskolába nem küldik, semmi közsegélyben nem részesülhetnek.

A hollandi elemi iskola tantárgyai következők: olvasás, írás, számvetés, alaktan (Vormleer), a holland nyelv elemei, a földrajz, a történelem, terményrajz és természettan elemei és ének. A felsőbb elemi iskola tantárgyai ezeken kívül a következők: az élő idegen nyelvek elemei, elemi menynyiségtan, a földművelés elemei, torna, rajz és a leányok számára kézi munka.

Hogy valaki akár köz, akár magán elemi iskolában tanító lehessen, arra mindenek előtt tanképesítő oklevél kell. A tanképesítő vizsgálaton a segéd-tanító jelölteknek következőket kell tudni: jó módszeres írás és olvasás; a nyelvtani és logikai elemzés kellő ismerete; az anyanyelv helyes írása és szabályszerű ismerete; szó és írásbeli könnyű és tiszta előadás; a mértani alaktanban való jártasság; a számtanból az ép számokkal, meg a közönséges és tízedes törtekkel való művelétek elmélete; s a súly-, pénz- és mérték rendszer ismerete; (e mellett a férfi tanítójelöltektől az arányok elmélete); földrajz és történelem; természettan és természetrajz elemei; az ének elmélete; a neveléstan elemei.

A fő-, illetőleg a tanítói és tanítónői állomásra képesítő-oklevél megszerzésére szintén e tantárgyakat kell, csak hogy mélyebben és tágabban ismerni.

A népiskolázás költségei Hollandiában 1877-ben 15.318,136 frankra rúgtak, a mi egy nem egészen 4 milliónyi népességű országban nagyon tekintélyes összeg. Sőt ha hozzá vesszük, hogy ez összeg legnagyobb része, az az több, mint 13 millió frank a községek és egyesektől telik ki, míg az állampénztár nem is egészen másfél millió frankot ad ez összeghez, — kálapot kell emelnünk a maroknyi holland nép előtt; úgy a mint Cuvier és Cousin tette, kik — mint fentebb említettük — e század elején tanulták ismerni és bámulni a hollandi iskolaügyet.

F. L. S.

Jelen számunk megjelenése a rajztáblák miatt tetemesen elkésven, t. olvasóinknak ez úttal két számot egyszerre küldünk szét.
